

Марко Стојановић

ПРОЈЕКАТ „ВАШАРИ И САБОРИ У СРБИЈИ“: ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА КОНВЕНЦИЈЕ О ЗАШТИТИ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Пројекат „Вашари и сабори у Србији“ финансиран је и реализован током периода 2012/2013. године, на основу Конкурса Министарства културе за финансирање пројеката у области заштите, очувања и презентације нематеријалног наслеђа. Носилац пројекта је Народни музеј Шабац, а пројектни тим сачињавали су истраживачи из Етнографског института САНУ и Етнографског музеја из Београда: руководилац пројекта др Мирослава Лукић Крстановић, др Љиљана Гавриловић, мр Марко Стојановић. Теренска истраживања обављена су током и након одржавања Сабора трубача у Гучи, те вашара у Шапцу и манифестација¹ у Тополи, док су планирани терени за подручје источне Србије – најпре у Зајечару и Неготину – одложени због финансијског статуса пројекта. Напоследку, сматрам како треба навести да наведена структура пројекта, његове финансијске подршке и тока реализације указују на моделе антрополошке међуинституционалне сарадње, а потом и, не мање значајно, међумузејске и музеолошке сарадње, на основу капацитета матичних и регионалних музеја.

Говорећи у прилог пројекта, интегрисаног у процес имплементације Конвенције УНЕСКО у Србији, вашаре и фестивале фолклорног стваралаштва треба разматрати као репрезентативне светковине (догађаје), сложене мреже у зонама друштвених комуникација и тржишта, туристичке дестинације и референце културних идентитета. У Србији, вашари и фестивали фолклорног стваралаштва произилазе из традиционалне културе сезонских светковина и перформативно-сценских пракси, који из деценије у деценију представљају витални део културног наслеђа и идентитета. Вашари (арх. *панађури*) јесу феномени дугог трајања, који су просторно и временски мапирани у оквиру сезонских светковина и годишњих празника. Кроз дугу историју вашари су представљали микросвет између свечаних ритуала, свакодневног и радног циклуса, приватног и јавног, индивидуалног и колективног стваралаштва. Неки вашари, као на пример Шабачки вашар, Неготински вашар и други, постали су препознатљиви културни простори и тржишне енклаве. Вашари су данас умногоме изгубили своје традиционалне форме, приближавајући се глобалним трендовима популарних култура, стварајући тако својеврсне

---

¹ Користим термин *манифестације* због чињенице да се током, колоквијално названог, Вашара у Тополи, одржавају и Опленачка берба грожђа, Сабор народног стваралаштва Србије, Дечји маскенбал и Сајам вина, сувенира и домаће радиности.

форме културних хибридизација. Они представљају транскултурни и транснационални промет људи и добара.

На другој страни, фестивали народног стваралаштва, који најчешће у наслову или колоквијалном говору садрже назив *сабори*, представљају репрезентативне фолклорне сцене и манифестације. У Србији овај вид перформативних пракси и сценских догађаја има стаж од преко педесет година, с тенденцијом све веће кумулативности и популарности. Најпознатији међу њима је Драгачевски сабор трубача, који је постао и престижни међународни фестивал и најпосећенији спектакл у региону. Овај и слични фестивали фолклорног стваралаштва у Србији постали су, од 1961. године до данас, и значајне туристичке дестинације и национални брендови. Патентирање оваквих фестивала постаје све значајнији задатак у обликовању националне политике и културне идентификације, што се једноставно препознаје у слојевито структурираном кластеру фолклорних и привредно-туристичких манифестација у Тополи. Према томе, један од битних циљева пројекта био је идентификација вашара и фестивала (сабора) фолклорног стваралаштва као живог ткива нематеријалног културног наслеђа. Пројекат је посебно усмерен ка очувању појединих елемената културног наслеђа, као што су: традиционални занати, кулинарство, музика, домаћа радиност и др.; потом, усредсређен је на унапређење одрживог развоја локалне заједнице, посебно у културном туризму. Напослетку, пројекат се бави свеобухватном евалуацијом самих манифестација, како би поједини вашари и фестивали (сабори) фолклорног стваралаштва – с обзиром на дугу традицију постојања и специфичне садржаје – у оквиру најшире друштвене заједнице ушли у национални Регистар нематеријалног културног наслеђа Србије.

У дискурсу међуинституционалне антрополошке, међумузејске и музеолошке сарадње, одређивање ширег друштвено-културног контекста дестинација на којима се одржавају вашари и фестивали народног стваралаштва омогућава научни и стручни рад, дефинисан према антрополошким и музеолошким параметрима, као и рад на даљем укључивању локалног становништва у унапређивању културних модела, на којима почива нематеријално културно наслеђе. Интерактивни однос стручњака из институција културе и заштите културног наслеђа, као и удружења из невладиног сектора и заинтересованих интересних и циљних група локалног становништва, надаље представља потенцијал на основу кога елементи нематеријалног културног наслеђа могу постати основа за развитак културног туризма на одређеној дестинацији, а потом и за развитак других грана туризма. Истовремено, истраживање конкретног културног феномена укључује активну сарадњу стручњака, заинтересованих удружења и појединаца, те на тај начин предочава најширим циљним групама моделе за имплементацију Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа. Сарадња на том нивоу као и практична примена резултата истраживања указује на елементе потребне за мапирање нематеријалног културног наслеђа на територији Србије. И с те стране, реално је претпоставити како ће међу резултатима пројекта бити

и параметри за систематизовање података – као предуслов за проглашење одређеног феномена као нематеријалног културног добра и за њен упис у национални Регистар нематеријалног наслеђа Србије – што, следствено, усмерава пажњу стручњака, научника и експерата, на вашаре и фестивале фолклорног стваралаштва као на важне културне ресурсе и ризнице материјалног и нематеријалног наслеђа.